

Bir Samnyolu Tarifi

DR. Olcay PLEVNE
İstanbul Üniversitesi

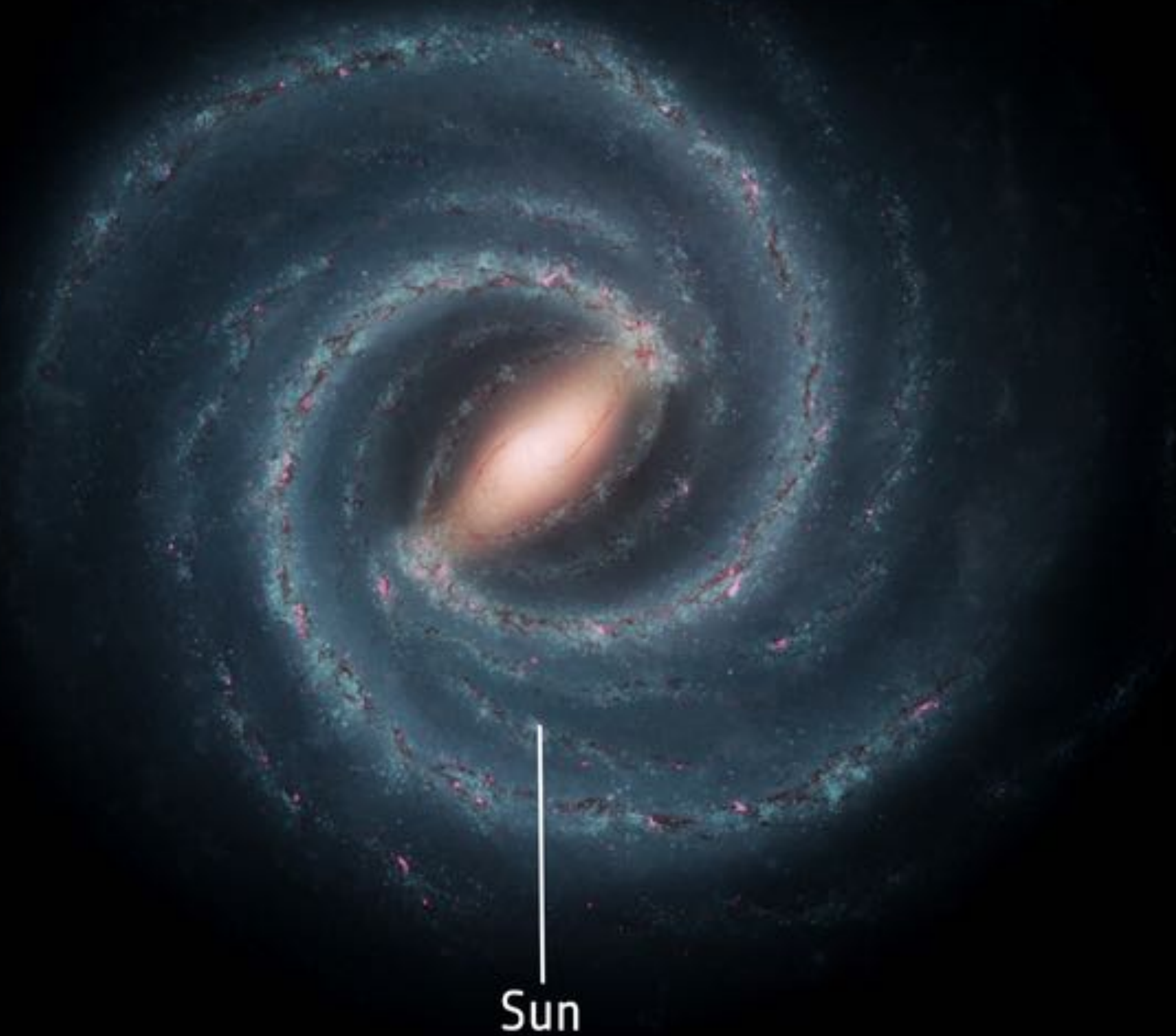
AMAÇ

- Güneş civarından elde ettiğimiz gözlemsel veriye "Geciken İkili Çökme Modelini" uygulayarak, Galaksimizin bugün görülen gözlemsel özelliklerine geçmişinde hangi süreçlerden geçerek geldiğini bu modelin bakış açısıyla anlamayı ve açıklamayı amaçlıyoruz.
- Modelin gözlemlerle uymadığı yerleri varsa tespit ederek modelin gelişimine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.
- Özetle gördüğümüz kekin tarifini malzemeleri deneyerek arıyoruz.

GALAKSİMİZ

→ ANATOMY OF THE MILKY WAY

Sun

Bulge

Globular clusters

Disc

Stellar halo

Sun

–Neden Güneş Civarı?

“Güneş civarının tanımını literatürde çok değişken olsa da genellikle Güneş’i merkez alan 1 kpc yarıçapa sahip bir uzay hacminden bahsediyoruz. Güneş’e yakın uzayı inceleyerek geri kalan kısım için çıkarım yapmayı amaçlıyoruz.”

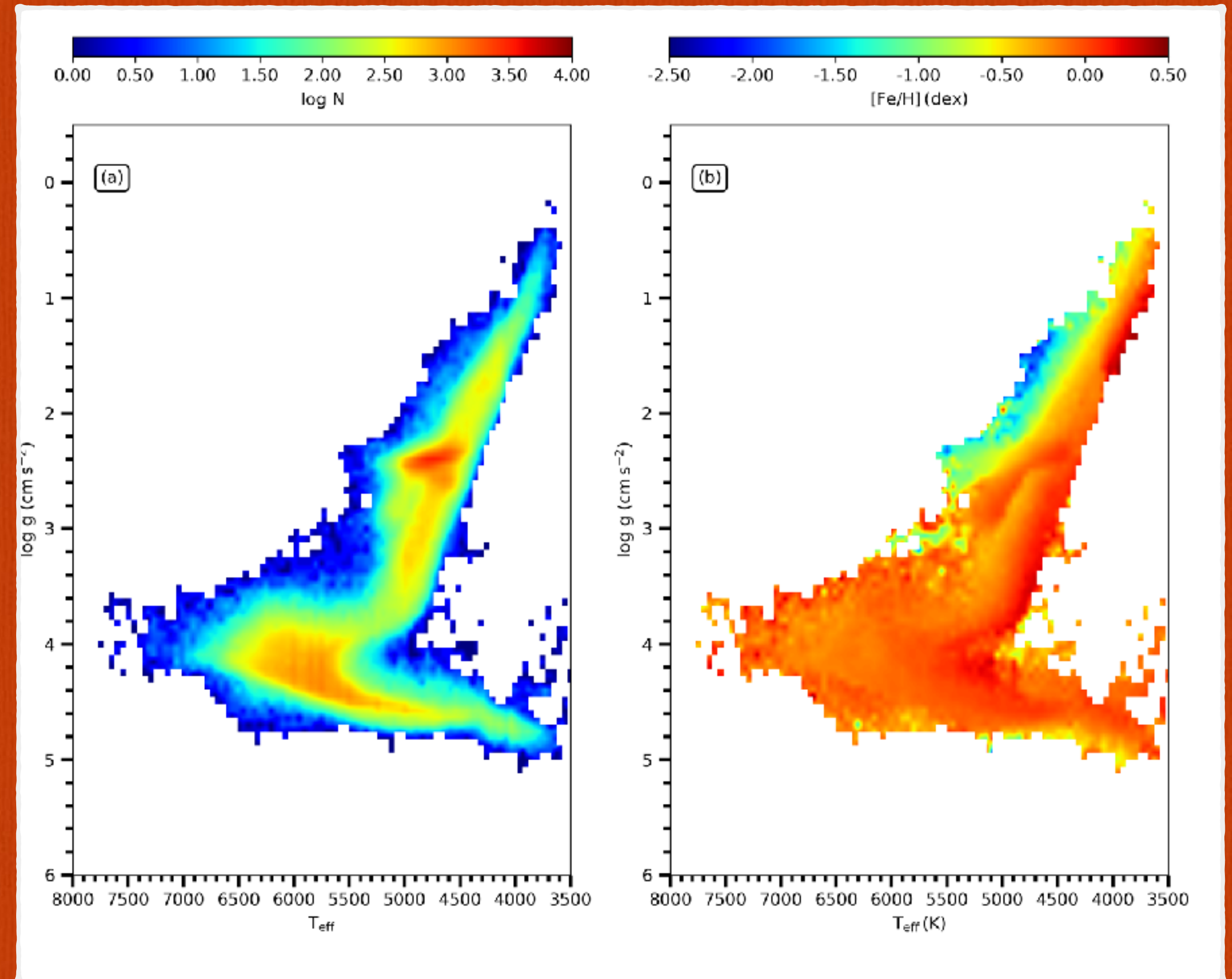
Veri Seçimi

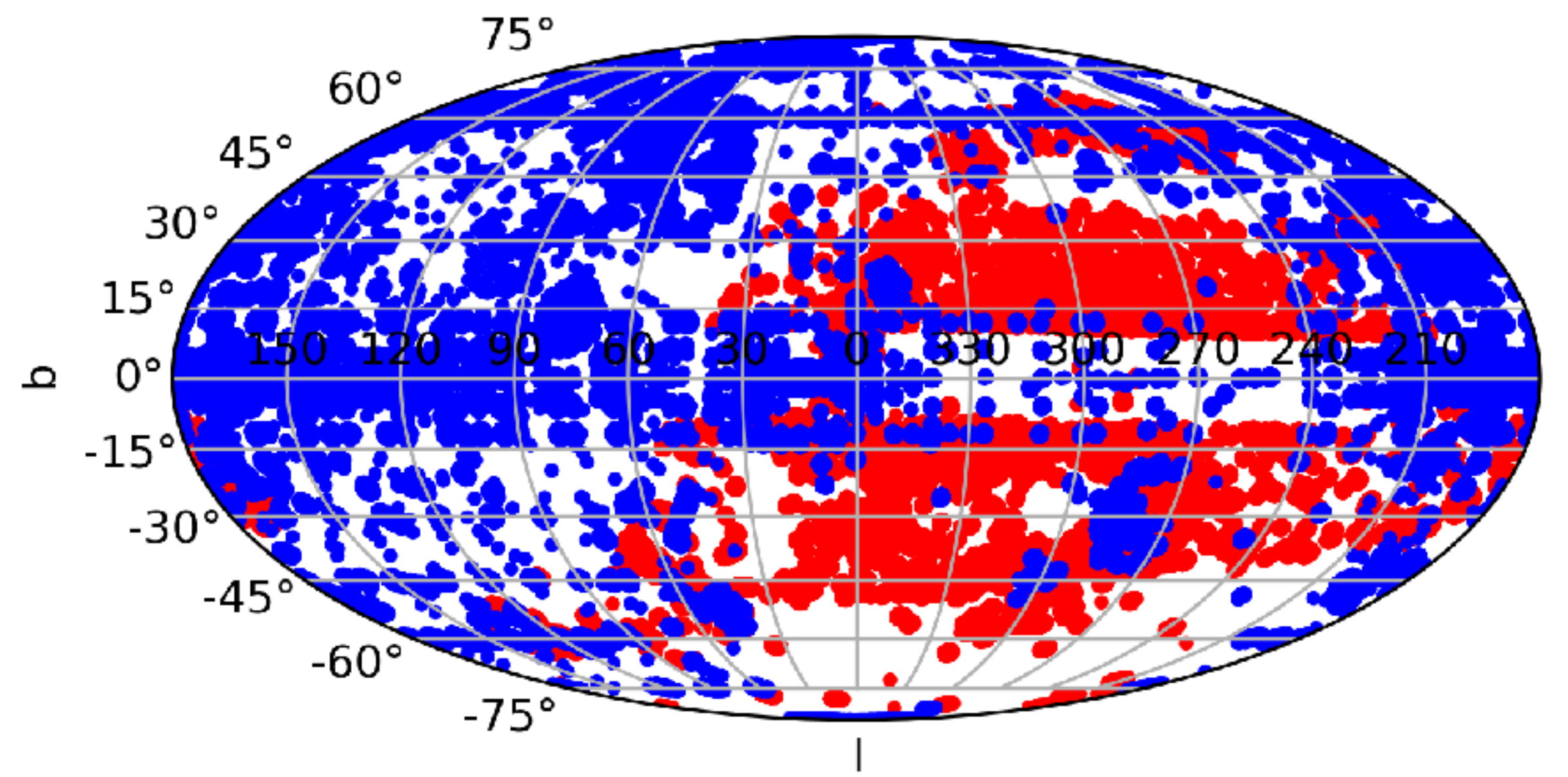
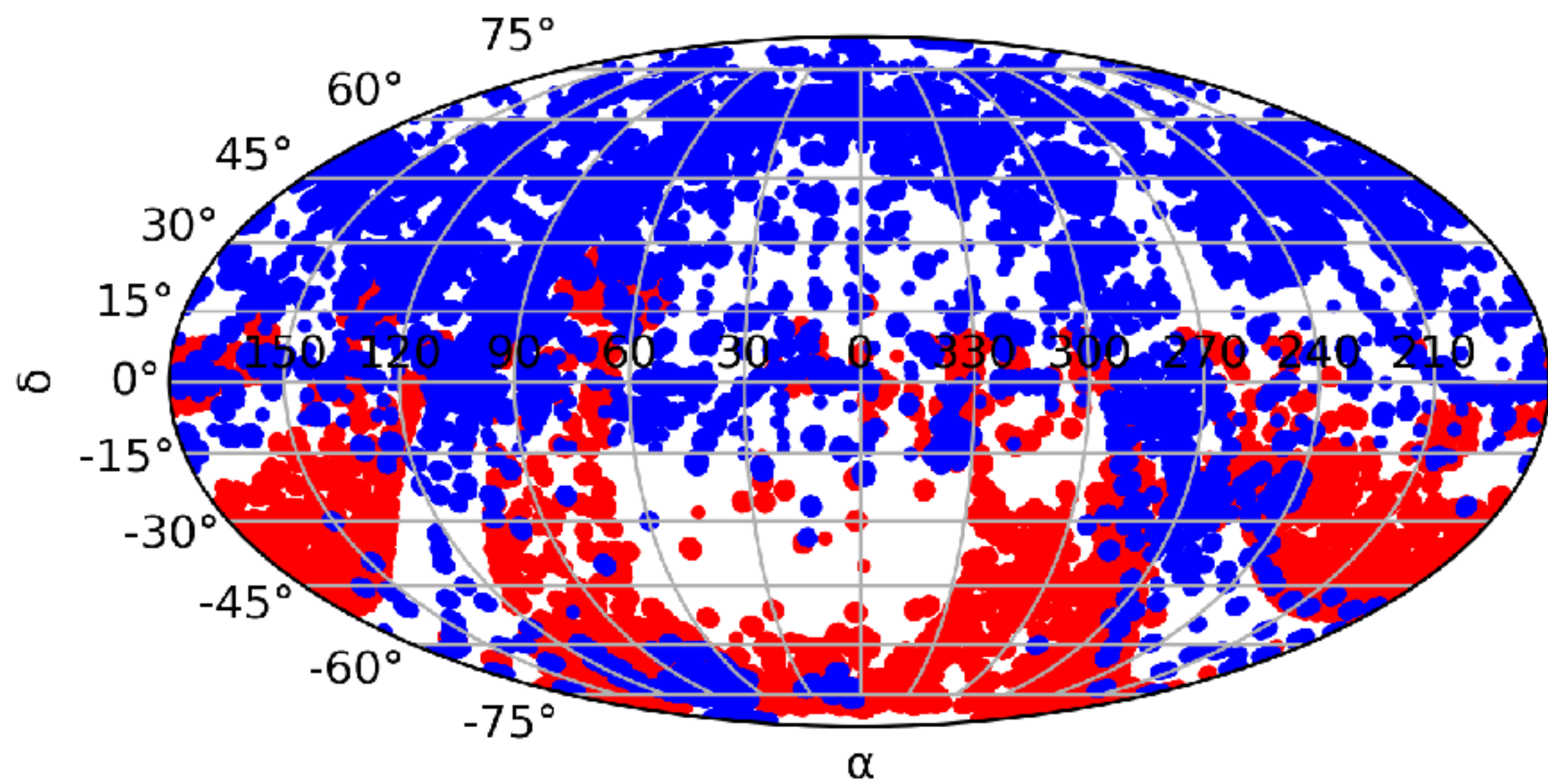
APOGEE-GALAH-GAIA

- APOGEE DR16
- GALAH DR3
- GAIA eDR3
- Sorunsuz tayf bilgisi
 $T_{eff}, \log g, [Fe/H], [\alpha/Fe], \gamma$
- Yüksek S/N değerli ölçüm
- Yüksek duyarlıklı paralaks ve öz hareket
 $\sigma_{\varpi}/\varpi \leq 0.1$
- Sorunsuz ölçümü yapılmış beş ortak element
Mg, Ca, Ti, Si, Fe
- 254,678 yıldızdan oluşan ana katalog

Veri Seçimi

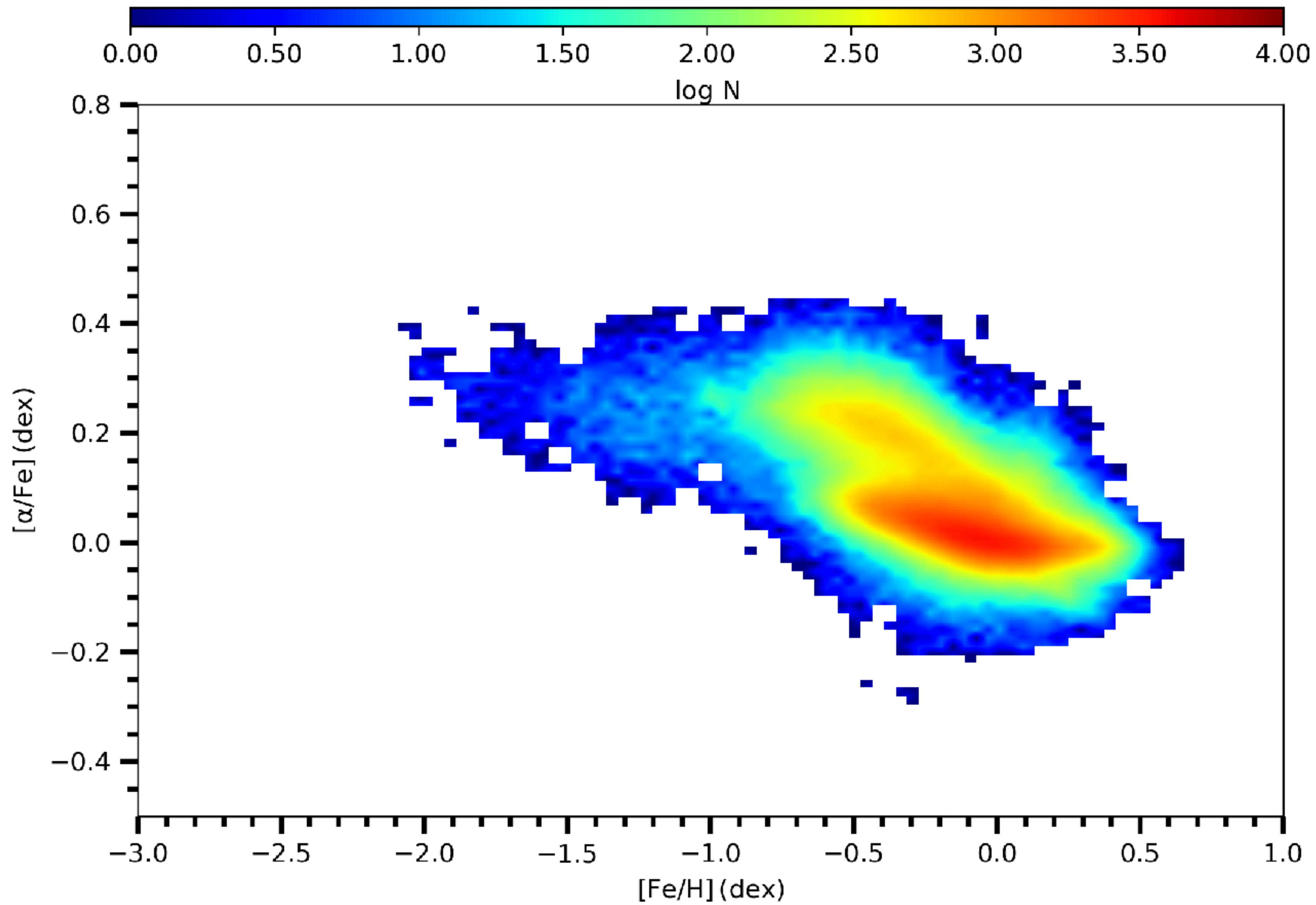
APOGEE-GALAH-GAIA

APOGEE-GALAH-GAIA

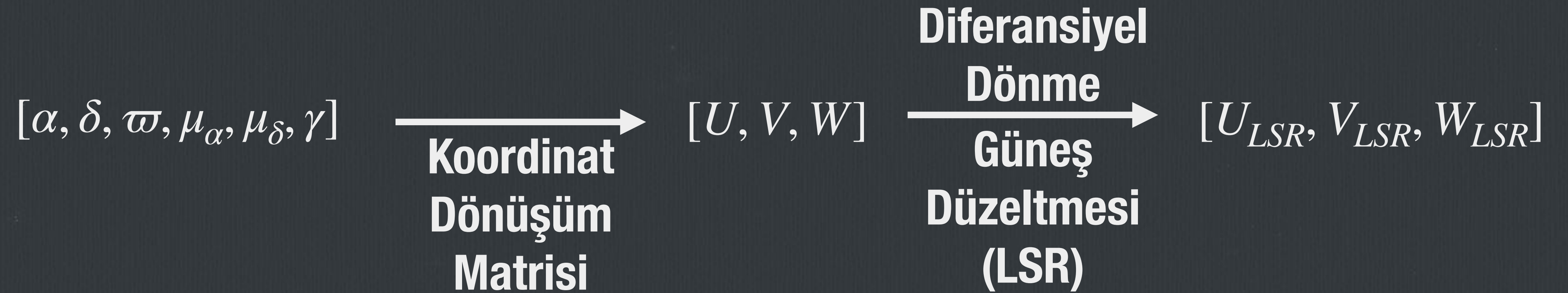

APOGEE-GALAH-GAIA

Uzay Hızı Bileşenlerinin Hesaplanması

Johnson ve Soderblom (1987) Algoritması

Galaktik Yörünge Parametrelerinin Hesaplanması

---

5 Gyr

galpy (Bovy, 2015)

Bayes Yöntem ile Yıldız Yaşlarının Hesaplanması

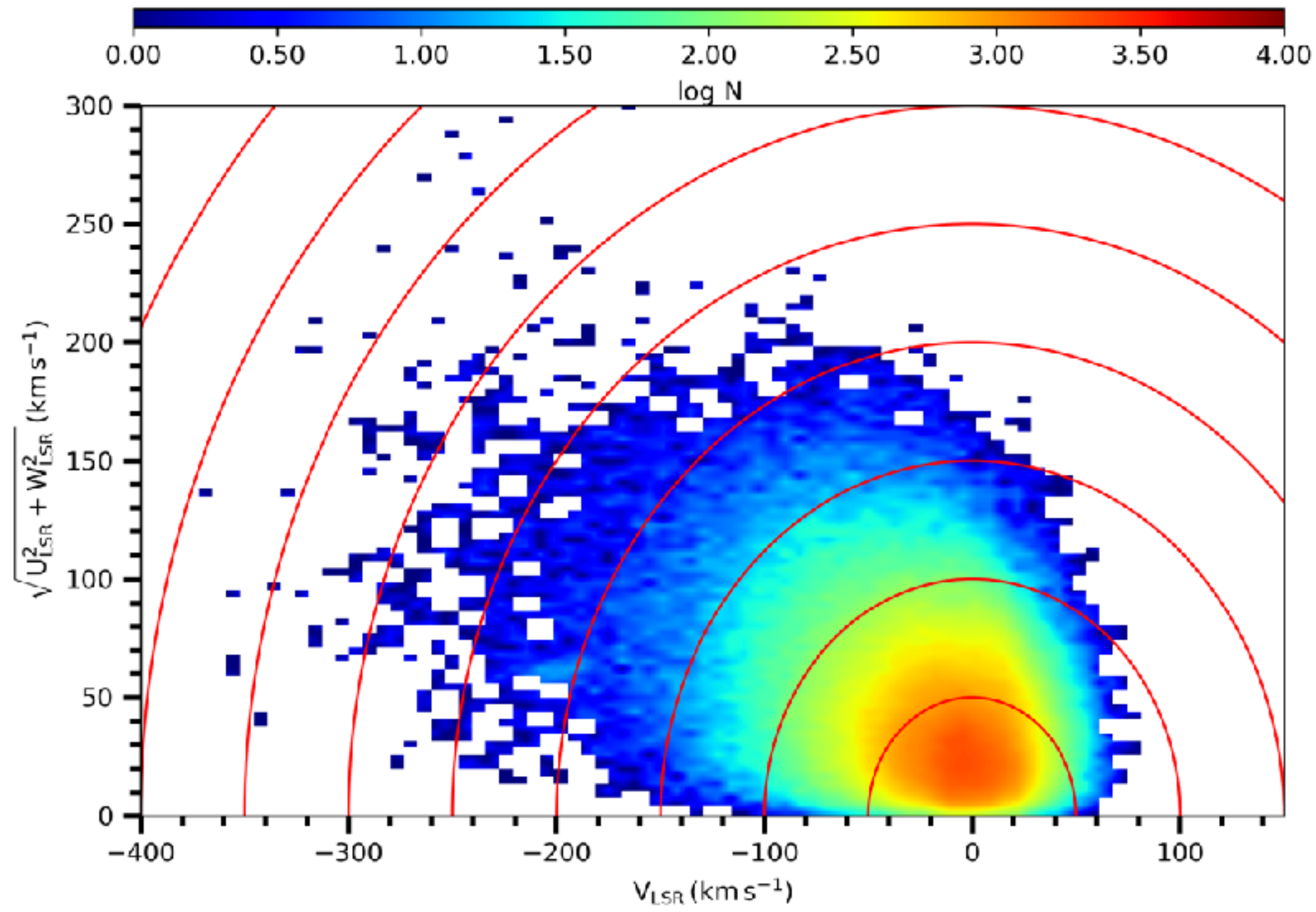

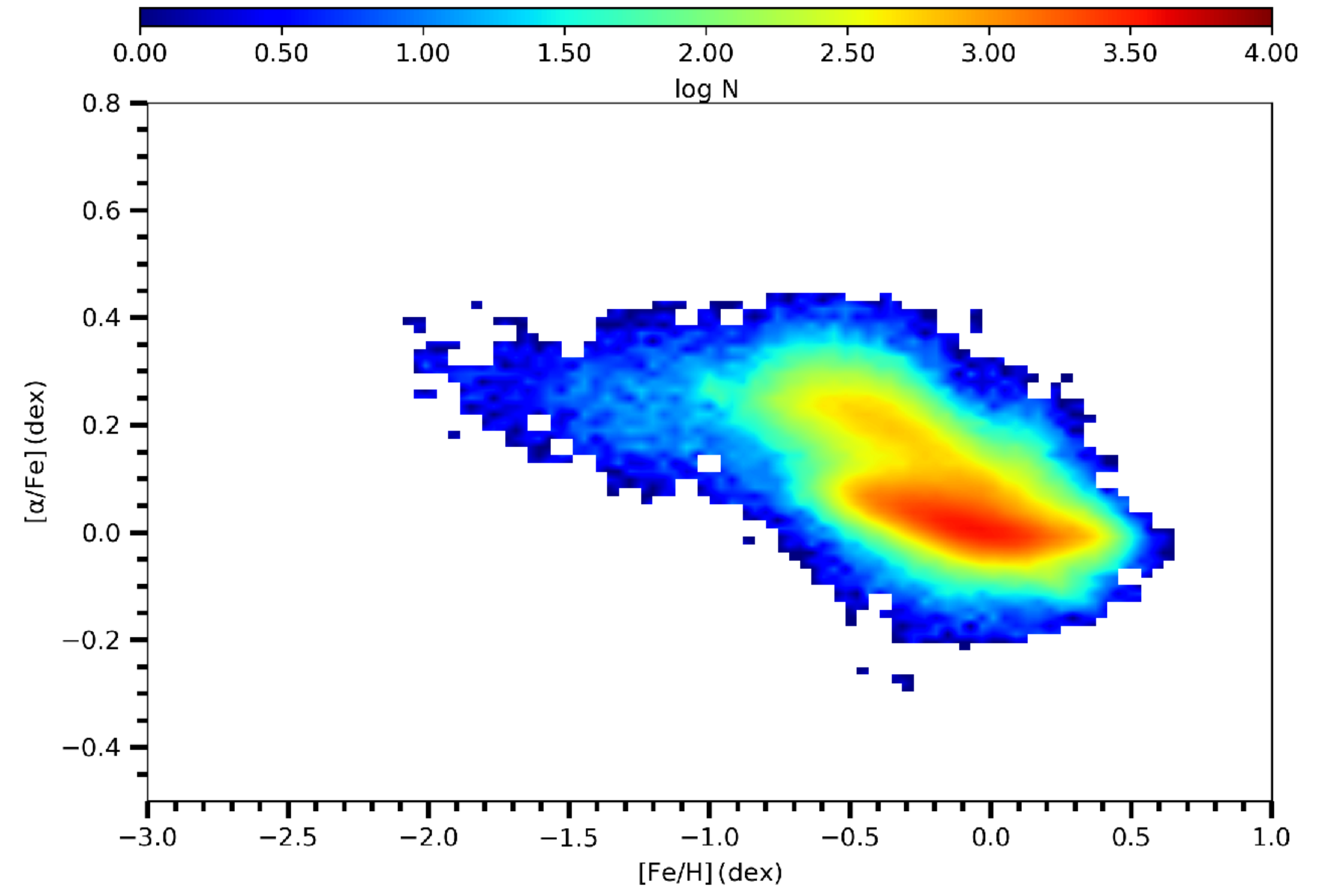
Pont ve Eyer (2004)
Jørgensen ve Lindegren (2005)

Kimyasal ve Kinematik Popülasyon Ayrımı

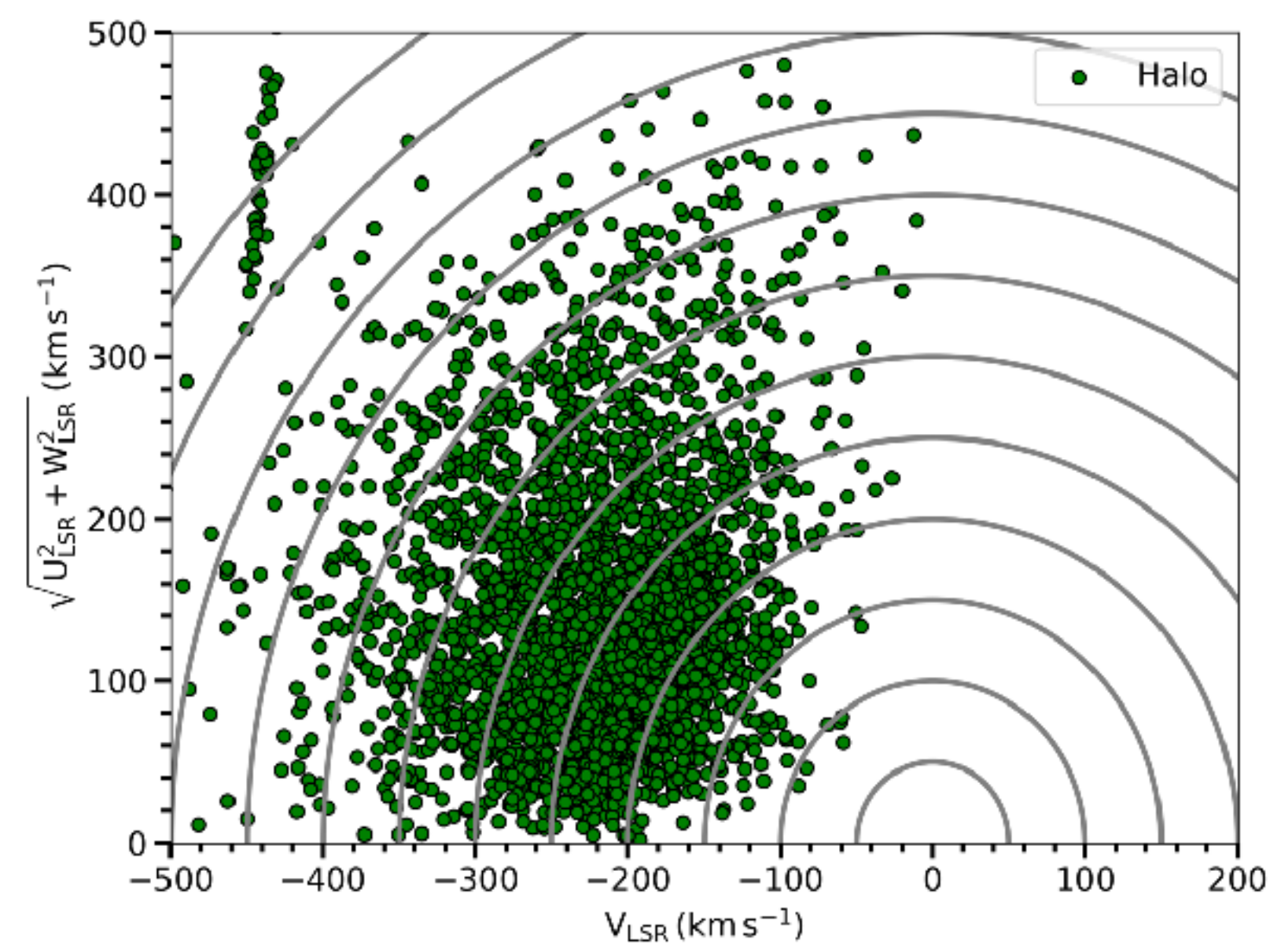
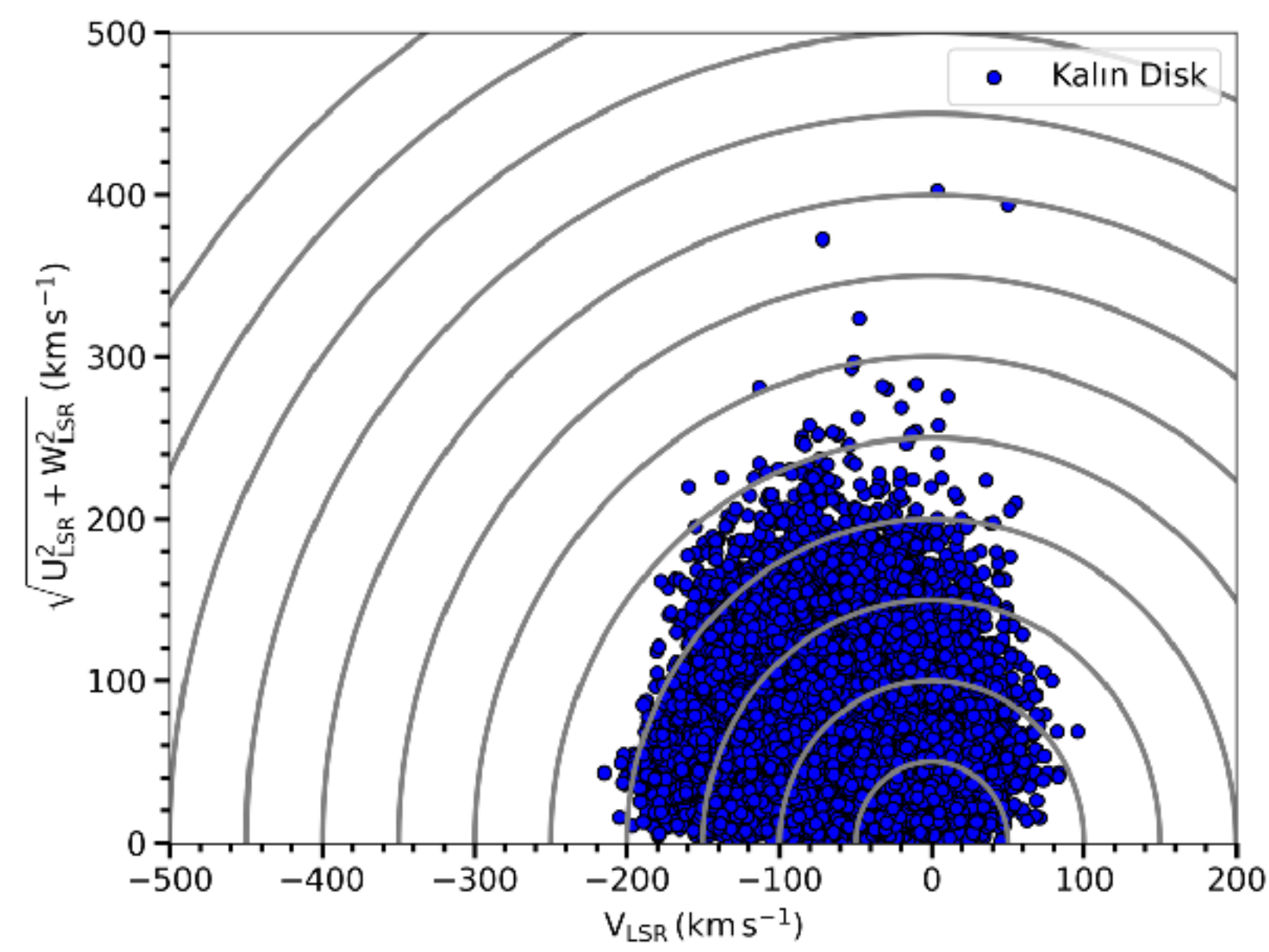
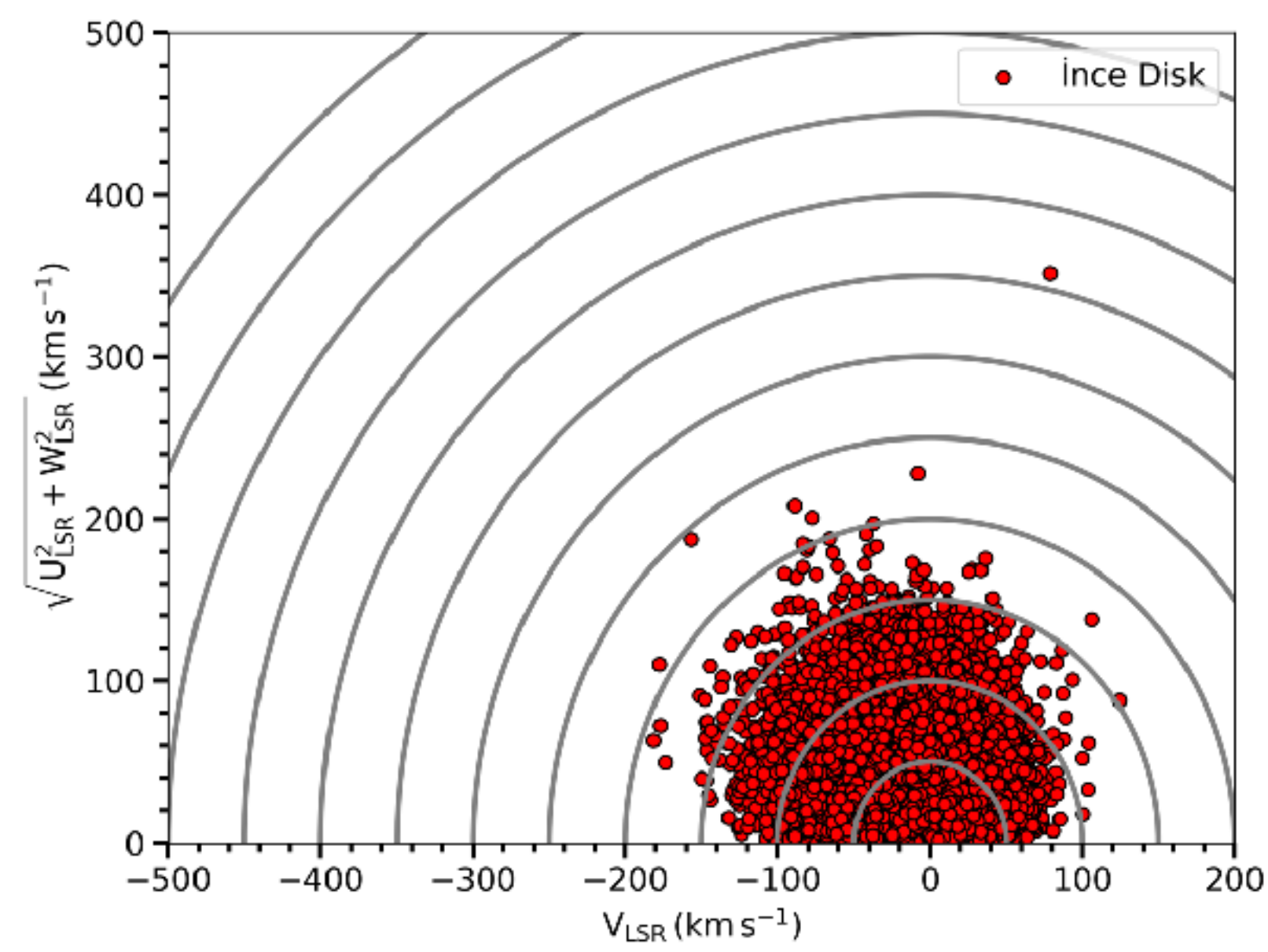
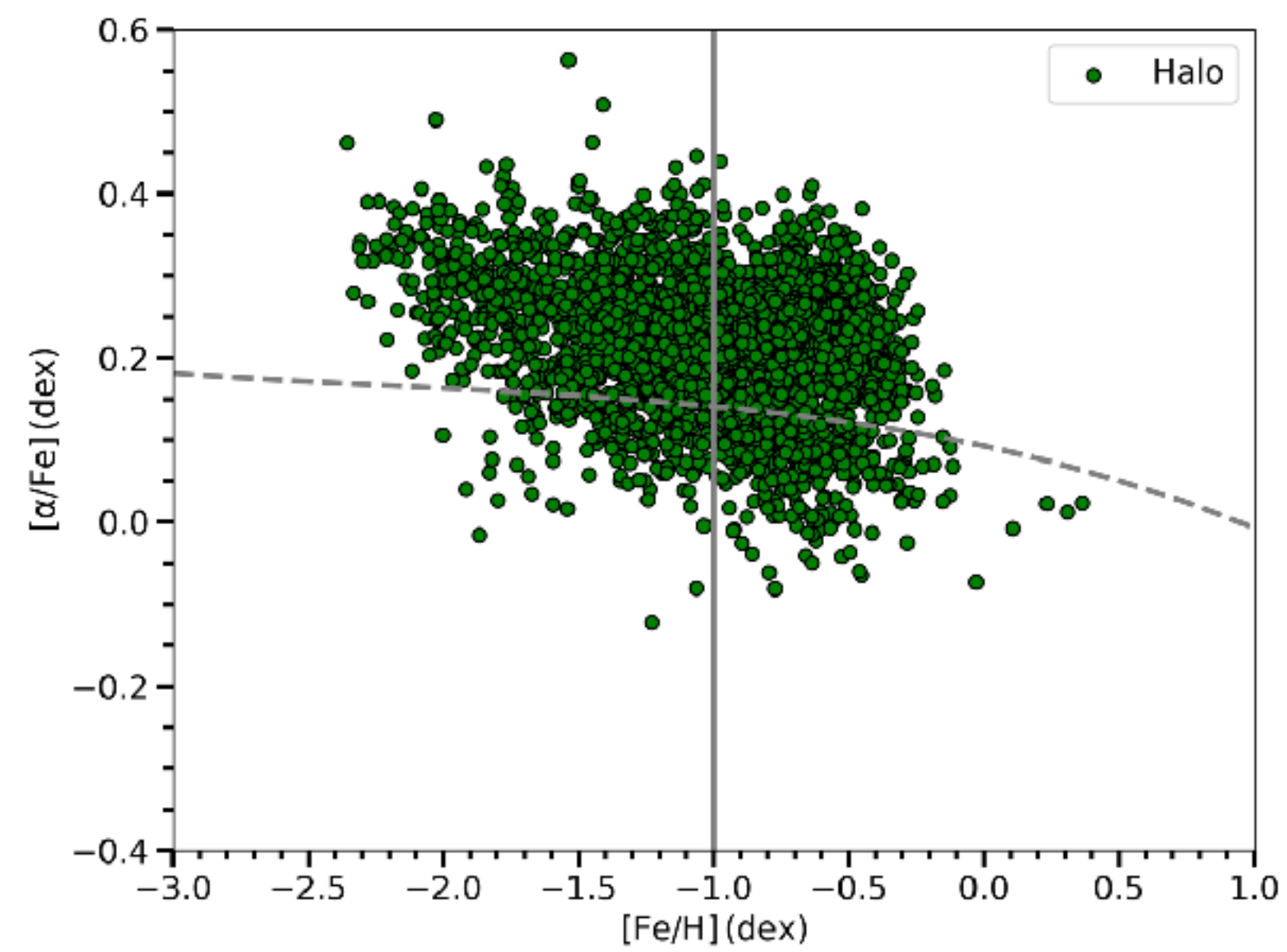
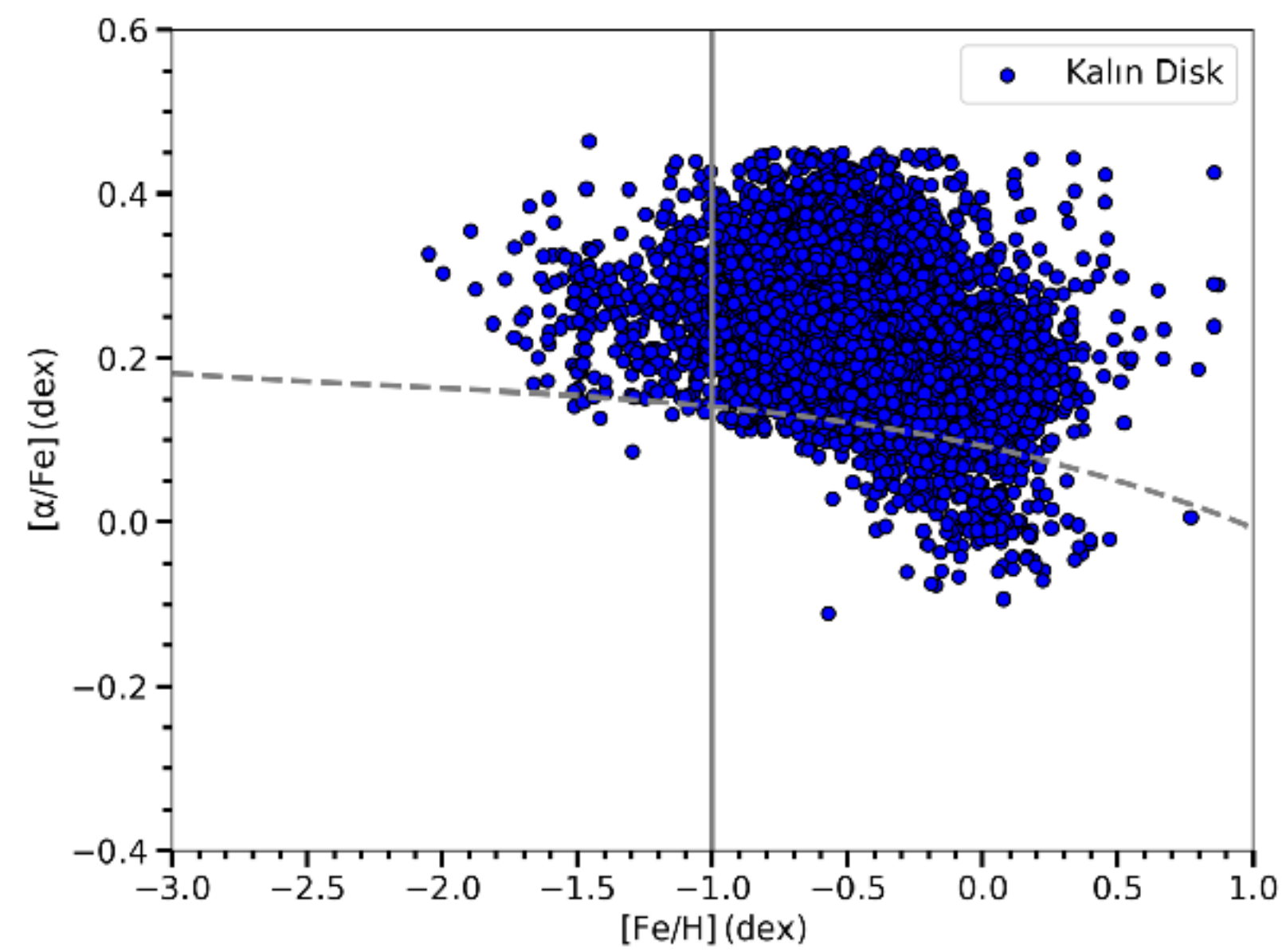
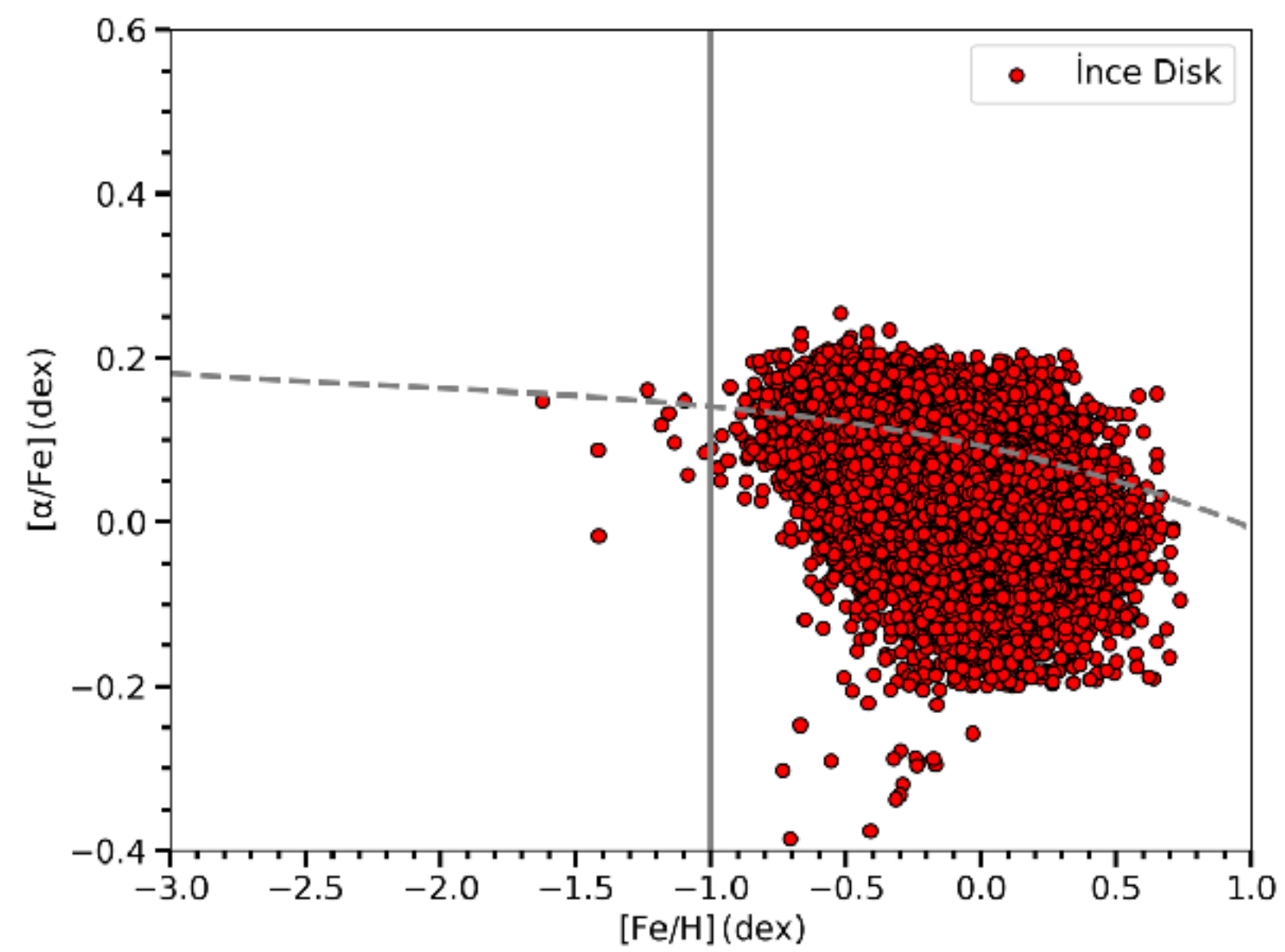
Kinematik Düzlem

Kimyasal Düzlem

Gauss Karışım Modeli

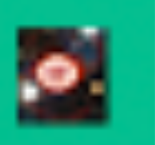

Kimyasal ve Kinematik Popülasyon Ayrımı

Popülasyon	N	U_{LSR} (km/s)	V_{LSR} (km/s)	W_{LSR} (km/s)	[Fe/H] (dex)	[α /H] (dex)	e_p	Z_{max} (kpc)	Yaş (Gyr)
İnce Disk	218,022	-3.02	-7.11	-1.21	-0.07	0.02	0.14	0.45	4.45
Kalın Disk	33,647	-7.58	-54.11	-1.21	-0.42	0.21	0.29	1.36	6.75
Halo	3,009	7.43	-213.57	-4.73	-0.97	0.23	0.81	3.75	12.75

Radyal Göç

- Galaksinin eksen simetrik kütle çekimsel potansiyele sahip olmayan yapılarından kaynaklı (Bar, spiral kollar)
- Yörüngesindeki değişimler
- Doğduğu yarıçap bölgesinden ayrılma
- $|R_{GC} - R_{Guiding}| \leq 2 \text{ kpc}$ (Kubryk ve diğ., 2015)

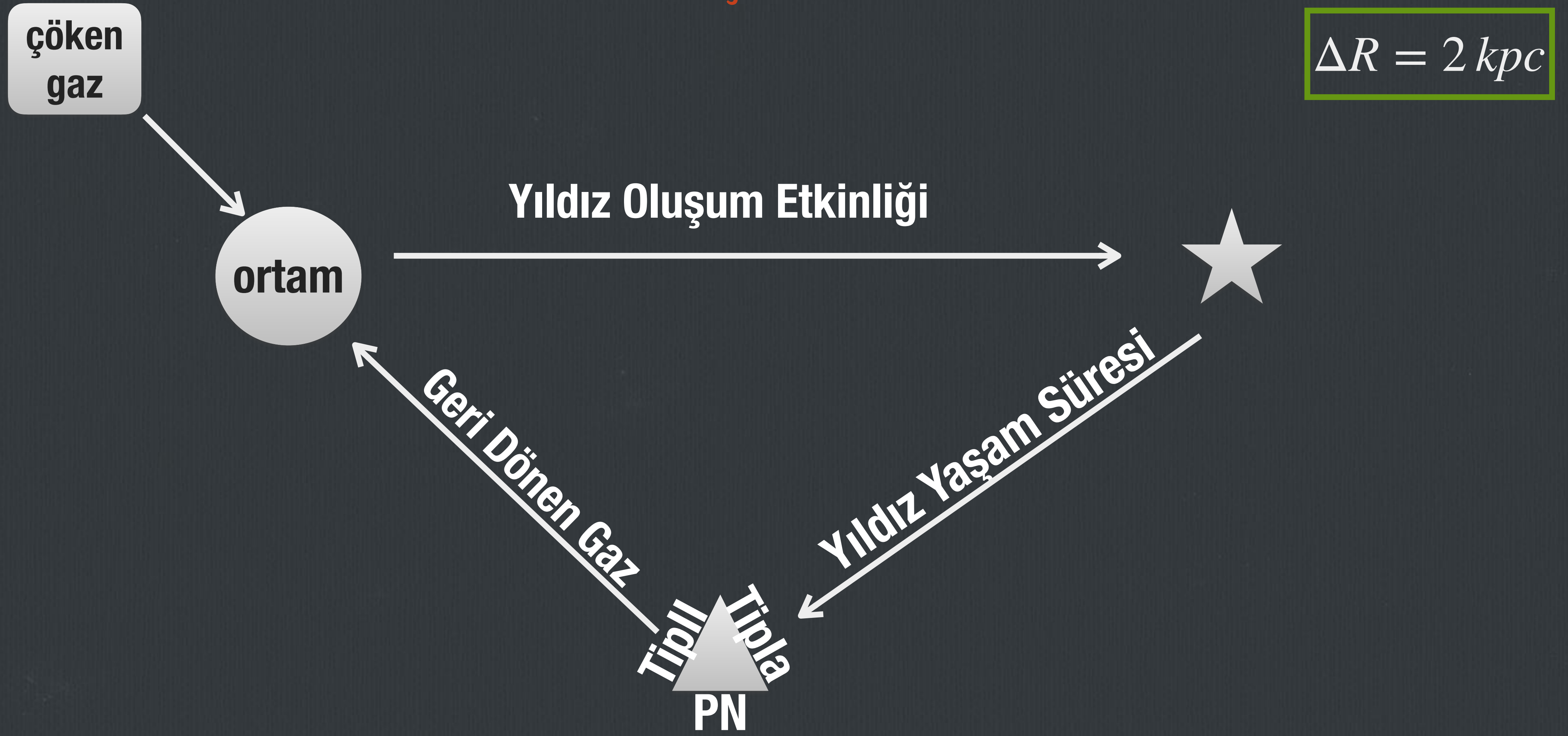
1 H	big bang fusion 										cosmic ray fission 					2 He						
3 Li	4 Be	merging neutron stars? 										exploding massive stars 					5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
11 Na	12 Mg	dying low mass stars 										exploding white dwarfs 					13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr					
37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe					
55 Cs	56 Ba	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn						
87 Fr	88 Ra																					

Kimyasal Evrim Modeli

Geciken İkili Çökme Modeli

Geciken İkili Çökme Modeli

$$\Delta R = 2 \text{ kpc}$$

$$\dot{M}_g = -\dot{M}_* + \dot{M}_{infall} + \dot{M}_{recycle} - \dot{M}_{outflow} + \dot{M}_{inflow}$$

Geciken İkili Çökme Modeli

$$\begin{aligned}\dot{G}_i(t) = & -\psi(r, t)Z_i(r, t) + \int_{M_L}^{M_{Bm}} \psi(t - \tau_m) Q_{mi}(t - \tau_m) \phi(m) dm \\ & + A_{Ia} \int_{M_{Bm}}^{M_{BM}} \phi(M_B) \left[\int_{\mu_m}^{0.5} f(\mu) \psi(t - \tau_{m_2}) Q_{m_i}^{\text{SNIa}}(t - \tau_{m_2}) d\mu \right] dM_B \\ & + (1 - A_{Ia}) \int_{M_{Bm}}^{M_{BM}} \psi(t - \tau_m) Q_{mi}(t - \tau_m) \phi(m) dm \\ & + \int_{M_{BM}}^{M_U} \psi(t - \tau_m) Q_{mi}(t - \tau_m) \phi(m) dm \\ & + Z_{\mathcal{F}_i} \mathcal{F}_i(r, t)\end{aligned}$$

Bayesçi Markov Chain Monte Carlo

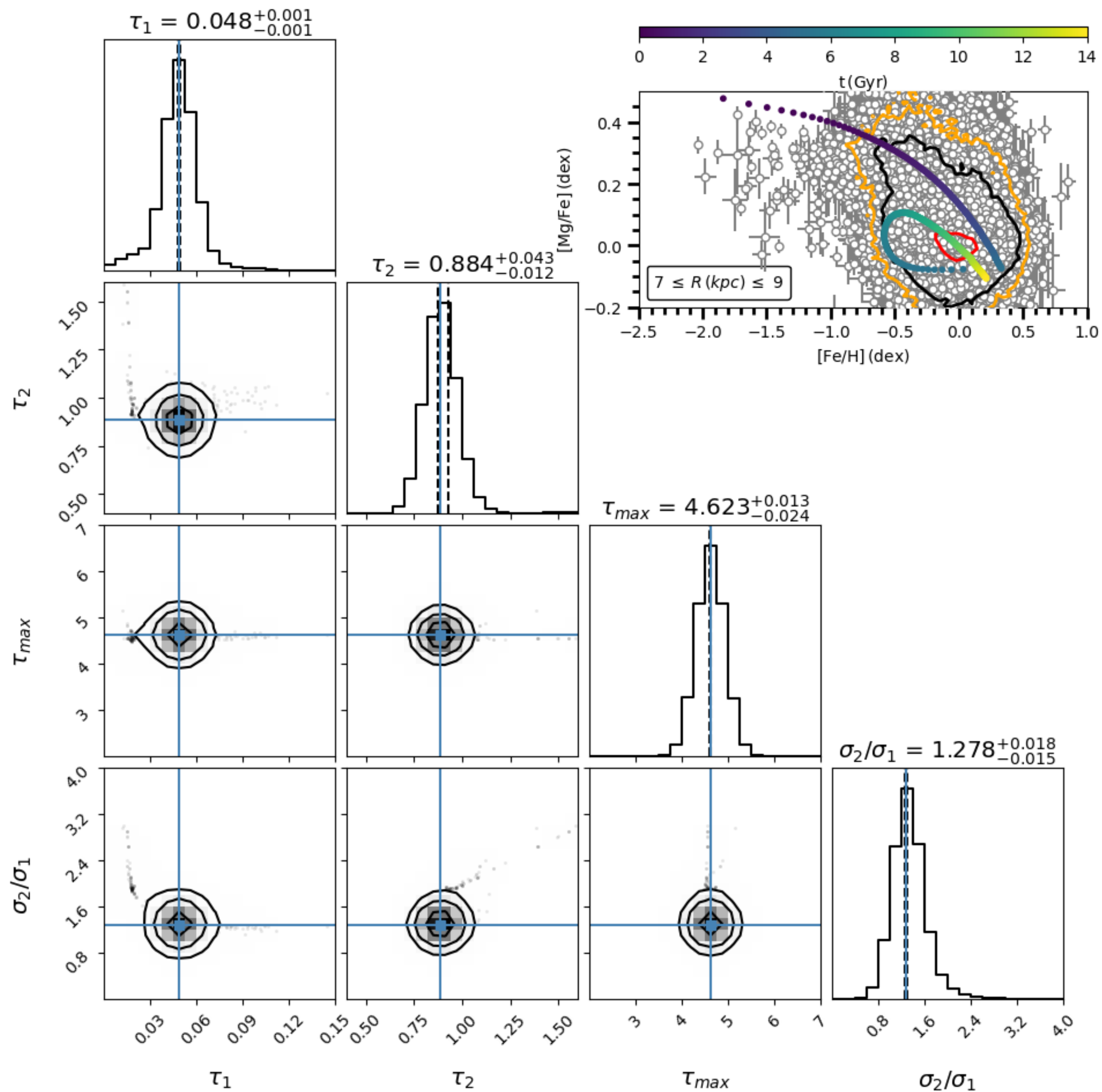

- emcee kütüphanesi
- TÜBİTAK ULAKBİM Yüksek Başarımlı ve Grid Hesaplama Merkezi (TRUBA)
- 100 yürüyücü (walkers) ve 1000 adım (step)
- 4 milyon simülasyon noktası
- 56 çekirdekli Hamsi sunucularında 12 saat
- Çok boyutlu uzayda ardıl dağılımlardan en olası çözümün bulunması (Hogg ve diğ., 2010)

Güneş Civarının Kimyasal Evrimi

- 5-7 kpc (İç Bölge)
- 7-9 kpc (Güneş Civarı)
- 9-11 kpc (Dış Bölge)
- Geciken İkili Çökme Model ($[Fe/H] \times [Mg/Fe]$)
- $|R_{GC} - R_{Guiding}| \leq 2 \text{ kpc}$

Model Sonuçları

	6 kpc	8 kpc	10 kpc
τ_1 (Gyr ⁻¹)	$0.034^{+0.001}_{-0.001}$	$0.048^{+0.001}_{-0.001}$	$0.066^{+0.001}_{-0.001}$
τ_2 (Gyr ⁻¹)	$0.592^{+0.015}_{-0.011}$	$0.884^{+0.043}_{-0.012}$	$0.853^{+0.006}_{-0.004}$
τ_{max} (Gyr)	$6.433^{+0.013}_{-0.027}$	$4.623^{+0.013}_{-0.024}$	$3.278^{+0.010}_{-0.009}$
σ_2/σ_1	$1.708^{+0.034}_{-0.034}$	$1.278^{+0.018}_{-0.015}$	$1.164^{+0.013}_{-0.013}$

Model Sonuçları

Güneş Civarı

	Model (t=9.5 Gyr)	Güneş (Asplund ve diğ.,2009)
A(Fe)	7.55	7.50±0.05
A(Mg)	7.65	7.60±0.05
A(Ca)	6.35	6.35±0.04
A(Ti)	4.94	4.95±0.05
A(Si)	7.55	7.51±0.04

□ $\sigma_* = 48.43 M_\odot/pc^{-2}$

□ $\sigma_{tot} = 52.28 M_\odot/pc^{-2}$

□ $\sigma_2/\sigma_1 = 1.278$

□ $\sigma_* = 47.1 \pm 3.4 M_\odot/pc^{-2}$
(McKee ve diğ., 2015)

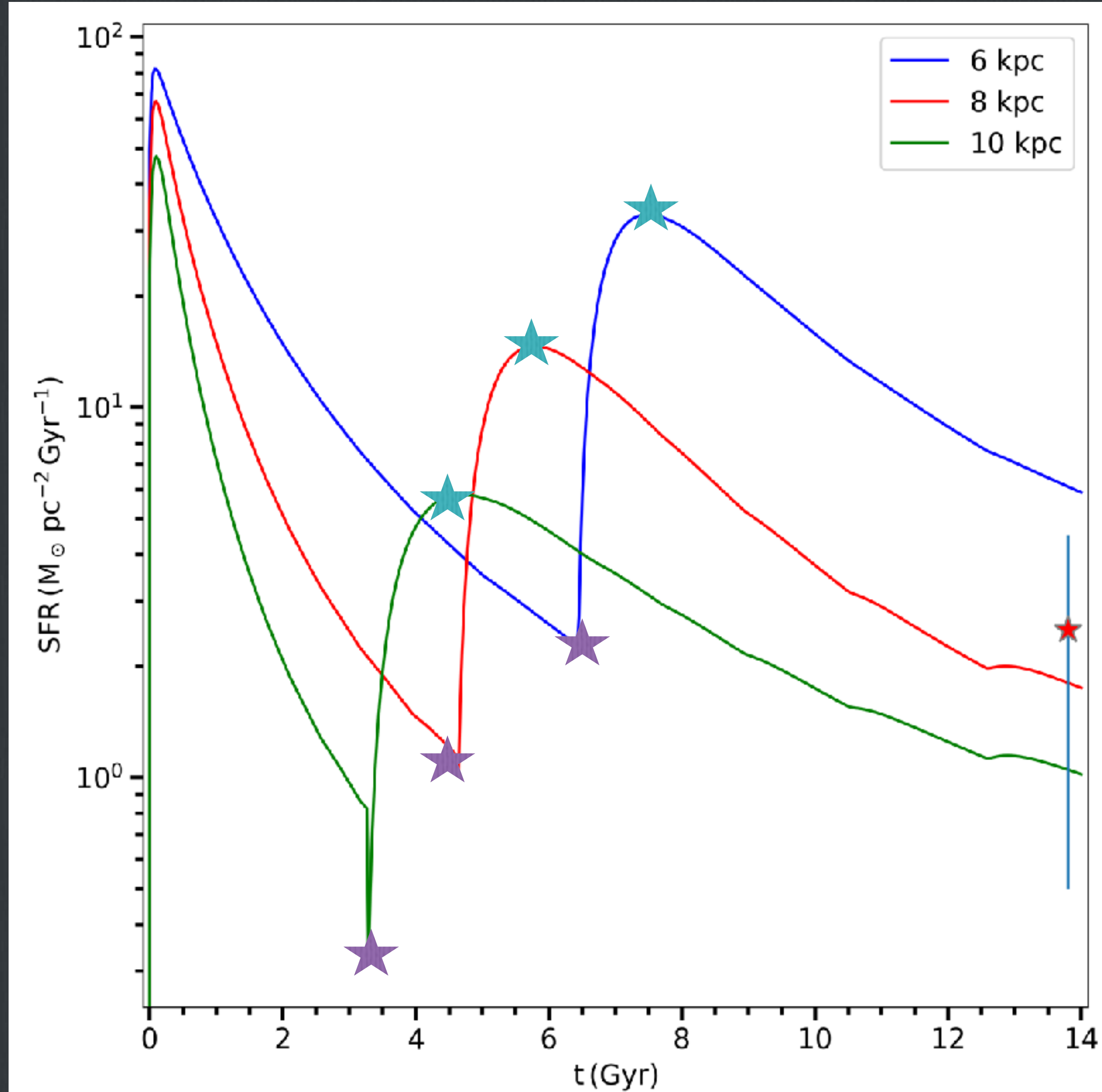
□ $\sigma_{tot} = 61 \pm 10 M_\odot/pc^{-2}$
(Hagen & Helmi, 2018)

□ $\sigma_2/\sigma_1 = 1.28 \pm 0.13$
(Hagen & Helmi, 2018)

Diskin Kimyasal Evrimi

İçten Dışa Oluşum?

Dıştan İçe Oluşum?

★ : İnce Disk

★ : Kalın Disk

Model Gradyent Öngöröleri

	Model						Gözlem			
	İnce Disk [X/H](R,t) (dex)			Kalın Disk [X/H](R,t) (dex)			Gradyent (dex kpc ⁻¹)		Gradyent (dex kpc ⁻¹)	
t (Gyr)	7.5	5.75	4.5	6.43	4.62	3.28	İnce Disk	Kalın Disk	İnce Disk	Kalın Disk
R (kpc)	[5, 7]	[7, 9]	[9, 11]	[5, 7]	[7, 9]	[9, 11]				
[Fe/H]	-0.29	-0.51	-0.57	0.46	0.43	0.4	-0.047±0.009	-0.010±0.001	-0.047±0.003	-0.010±0.002
[Mg/H]	-0.27	-0.45	-0.54	0.45	0.37	0.38	-0.047±0.008	-0.012±0.005	-0.050±0.002	-0.011±0.003
[Ca/H]	-0.07	-0.28	-0.34	0.68	0.65	0.62	-0.045±0.008	-0.010±0.001	-0.046±0.003	-0.009±0.003
[Ti/H]	-0.14	-0.35	-0.42	0.6	0.55	0.53	-0.047±0.008	-0.012±0.002	-0.050±0.002	-0.012±0.003
[Si/H]	0.08	-0.13	-0.2	0.83	0.78	0.76	-0.047±0.008	-0.012±0.002	-0.054±0.002	-0.015±0.002

Kendi içinde ve literatürle uyumlu.

Literatüre Katkı

- Türkiye'de Kimyasal Evrim Modelinin çalışıldığı ilk tez çalışmasıdır.
- Makine öğrenmesi yöntemleri astrofizik problemlere uygulandı.
- Tezden çıkan makale ile Kırmızı Yığın yıldızların standart mum olma durumlarının popülasyonlarına bağlı olduğu gösterildi.
- Sonuçların ışınım gücüne bağlılığı test edildi.
- Kimyasal ve kinematik özellikleri dikkate alan yeni bir popülasyon ayırım yöntemi geliştirildi.
- Kalın diskte modellenen gözlemsel negatif element bolluğu gradyenti bulundu.
- İnce diskte görülen negatif element bolluğu gradyentinin içten dışa oluşum senaryosundan farklı olarak da açıklanabileceği gösterildi.
- İçten dışa evrim senaryosundan farklı olarak dıştan içe evrim senaryosuna uyan model bulguları elde edildi.

Destekler ve Teşekkür

Tez çalışmasını destekleyen:

- TÜBİTAK 2211-C Öncelikli Alanlar Doktora Programına**
- 118F350 TÜBİTAK 1001 projesine**
- Hesaplamalar için altyapıyı sağlayan TRUBA'ya**

teşekkürler.

TEŞEKKÜRLER

